

چکیده

در میان کوچ های بزرگ به سرزمین ایران، کوچ ارمنیان جلفای ارمنستان دارای ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوده که در شکوفایی اصفهان دوره شاه عباس اول نقش داشته است. بخش مهمی از ساختارهای معماری و شهرسازی جلفای نو هم پایه مرکز پایتخت، و برخی دیگر بالاتر از آن در نظر اروپائیان جلوه گر و دارای اعتبار بود. با وجود تفاوت در ویژگی های فرهنگی-اجتماعی، یکپارچگی و شباهت میان ساختارها، فرم های عناصر و فضاهای شهری، گویای تعاملی است که چگونگی آن، موضوع این پژوهش قرار گرفته است. از طرفی همانگونه که جدایی و در عین حال تداوم این دو بخش از پایتخت، مرهون طرح و اسلوب جدید بی سابقه در تاریخ اصفهان بود، دارای جاذبه های جدیدی از الگوهای سازمان یافته فضایی-کالبدی و عناصر شهرتاریخی متحول شده طی هشتصد سال، نیز بود. تداوم این الگوها و ریشه های هم پیوندی آنها نیز بخش دیگری از موضوع این پژوهش است. پرسش هایی که این پژوهش سعی در پاسخگویی به آن دارد، عبارتند از ۱- عناصر معماری و شهری حاصل از کوچ در سرزمین ایران بر اساس منابع متنی، چه بوده است؟ ۲- بر اساس منابع متنی، عناصر کالبدی اولین ساختار شناخته شده شهر اصفهان چه نسبتی با دستاوردهای حاصل از کوچ داشته است؟ ۳- چگونه عوامل شاخص کالبدی اولین ساختار فضایی شناخته شده اصفهان در نخستین بازآفرینی شهر نقش داشته اند؟ ۴- «بازآفرینش تاریخی شهر اصفهان» در دوره ابتدایی صفوی، چگونه به توسعه ساختار شهر و ابنیه شکل بخشید؟ ۵- اصول مشترک توسعه و ساختار کالبدی-فضایی پایتخت شاه عباس اول و جلفای نو چه بوده است؟ ۶- عناصر مشترک کالبدی-فضایی حاصل از تعامل معماری صفوی و معماری جلفای اصفهان کدامند؟ (شامل سوالات فرعی: تحولات ریخت شناختی کلیساهای جلفای نو چگونه بوده است؟ کدام گونه، آغازگر پیشرفت طرح بناهایی کلیسایی بوده است؟ در روند تحولات ریختی کلیساها از گونه پایه، چگونه معماری ساختمان اصلی کلیساها به معماری اصفهان نزدیک شد؟ نتایج این پژوهش که با عمدتاً روش تاریخی-تفسیری و با توجه به زمینه انجام گرفته است، گویای هم پیوندی ساختارهای معماری ابنیه و شهر اصفهان از نخستین الگوی شهر جی و بازآفرینی ساختار کالبدی-فضایی آن در دوره های مختلف تا ابتدای دوره صفویه، و سپس بازآفرینی الگوی شهری در دوره شاه عباس اول و تداوم ساختارهای جدیدتر تا انتهای دوره صفویه است. هم پیوندی میان ساختار و الگوی توسعه شهر اصفهان و جلفای نو نیز برقرار بوده است و از اصول مشترک شکل و توسعه ساختار بهره مند شده اند. ساختار کلیساهای اصفهان که نشانه های کالبدی هویت فرهنگی ارمنیان به شمار می روند، پس از مدل ابتدایی، به سوی الگوی ایرانی تکامل یافته و نخستین الگوی ایرانی کلیسا در گنورگ مقدس شکل گرفته است. در روند تحولات ریختی و ایرانی شدن فرم و فضاهای کلیساها، از معماری ابنیه شاهی ساخته شده در بیست سال نخست پادشاهی شاه عباس اول الهام گرفته شده است.

کلیدواژه ها: کوچ، بازآفرینی تاریخی، شکل ساختار کالبدی-فضایی، دوره شاه عباس اول، اصفهان، جلفای نو، مهاجران ارمنی